

АНДРІЙЧЕНКО Ю. В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІМЕННИКІВ ЖІНОЧОГО РОДУ З ОГЛЯДУ НА ҐЕНДЕРНИЙ ФАКТОР

Статтю присвячено аналізу трансформацій, які зазнали лексичні одиниці жіночого роду іспанської мови протягом свого розвитку.

Уже протягом досить багато часу одним з актуальних напрямків загальної теорії мовного розвитку залишається вивчення процесів історичних зміни семантики лексичних одиниць, їх основних типів і причин.

Ключові слова: ґендер, текст, стереотип, комунікація.

Стаття посвящена аналізу трансформацій лексических единиц женского рода в испанском языке на протяжении своего развития. В течение продолжительного времени одним из актуальных направлений общей теории языкового развития остается исследование процессов исторических изменений семантики лексических единиц, их основных типов и причин.

Ключевые слова: ґендер, текст, стереотип, коммуникация.

The article is devoted the analysis of transformations of lexical units of feminine gender in Spanish during it's development. For an appreciable length of time one of the actual directions of the general theory of language development still have research of processes of historical changes of semantics of lexical units, their main types and the reasons.

Key words: gender, text, stereotype, communication.

Метою статті є дослідження змін лексичних одиниць жіночого роду в іспанській мові протягом свого розвитку.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю дослідження актуалізації семантики лексичних одиниць жіночого роду.

Об'єктом дослідження є лексичні одиниці сучасної іспанської мови.

Предметом дослідження є лексичний потенціал іспанської мови з врахуванням ґендерних особливостей.

Історія розвитку іспанської мови яскраво демонструє зміни, які зазнають лексичні одиниці, що належали виключно до чоловічого роду. Наприклад, численна група іменників, історично зазнала подвійну еволюцію: з одного боку, вона легко піддається категоріальній трансформації оскільки має тенденцію на послаблення в якості прикметників або дієприслівників, а з іншого боку підсилюються при вживанні у якості іменників: *vecino, joven, criminal*,

ejecutivo, soriano, vigilante, conocido, etc. Але, крім того, вже знаходячись в середині цієї останньої категорії, вони переміщуються з одного до іншого класу іменників, обмежуючи одночасно деякий аспект свого попереднього значення. Наприклад, лексична одиниця *la médica* спочатку мала значення жінка лікаря, пізніше еволюціонувала до форми *la médico*, пізніше отримала сучасний вигляд: *la médica*, і вже інше лексичне значення: жінка-лікар [1]. Таким чином подібні іменники викликають досить серйозні проблеми в сучасній граматиці іспанської мови, яка повинна відображати зміни, які мають місце в граматичних категоріях, в класифікації іменників з огляду на граматичний рід і на лексичне значення.

В минулі століття феномен адоптації іменників з закінченням жіночого роду на *-a* до чоловічого був дуже частотним. Наприклад, будь-який чоловік того часу, який йшов у супроводі іншого називався іменником жіночого роду *la camarada* на відміну від сучасного *el camarada*. Наведемо приклад:

Recordáis el fin de aquel Cántico del gallo salvaje que en prosa escribiera el desesperado Leopardi, el víctima de la razón, que no logró llegar a creer. Del sentimiento trágico de la vida. La agonía del cristianismo [4].

Але ініціатива Мігеля де Унамуну, який назвав Леопарді *el víctima de la razón*, підкреслюючи артиклем чоловічого роду гендерну належність Леопарді, не мала розповсюдження і не була прийнятою суспільством. Лексична одиниця *victima* (в значенні людина, створіння) продовжує належати до жіночого роду і мати єдине закінчення, як для визначення чоловічої, так і для жіночої статі. Також деякі іменники з закінченням на *-o* в своїй належності до кожної з статей змінюють своє узгодження: *el testigo mudo, la testigo muda el reo absuleto; la reo absuleta* не зважаючи на те, що жіночі форми, такі як *testiga, rea* задокументовані в класичній літературі. Достатньо відрізняється група іменників чоловічої статі з закінченням на *-o*, які відносяться виключно до жінок: деякі, такі як іменник *el marimacho* несуть в собі принизливе лексичне забарвлення, ускладнене інстинктивною відмовою від формальних меж чоловічої статі в словах, які визначають жіночу стать; інші, такі як *el dueño* в стародавньому значенні типового сприйняття закоханої жінки *Viva mi dueño* є архаїчними, або тими, які вже не вживаються в сучасному

суспільстві, і саме тому набули форму обох родів: *el dueño – la dueña*. Ця адаптація іменників з закінченням на *-o* до закінчення жіночого роду на *-a* є постійним процесом в іспанській мові. Таким чином, іменник *la médica* у значенні професії *жінка-лікар*, а не *дружина лікаря* увійшов до Академічного словника іспанської мови 13 видання у 1899 році; трохи пізніше, вже у 15 віданні 1925 року були зареєстровані такі іменники, як *abogada* і *catedrática* у значенні професійної діяльності жінки. Такої ж самої трансформації зазнали іменники з іншими закінченнями: *el segoviano, la segoviana, el palentino, la palentina*, на відміну від часів Лопе де Веги, коли часто подібні іменники мали одне закінчення чоловічого роду: *el andaluz, la andaluz*. Ці особливі випадки, зазначені вище в нашому дослідженні, демонструють той факт, що якщо стать не визначається граматичним родом іменника (наприклад, іменник *las autoridades* можна віднести як до чоловічого роду, так і до жіночого; *el bebé* може мати значення як дитини-хлопчика, так і дитини-дівчинки), цей клас лексичних одиниць, на наш погляд, має змінити свою історично складену класифікацію для пристосування до сучасних гендерних реалій, як у випадку з іменниками: *el minero, la minera; el obispo anglicano, la obispo anglicana* або *la obispa anglicana*.

Але проблеми, які пов'язані з граматичною категорією іменників не існують лише в цих флуктуаціях різних класів форм і узгоджень. Також слід враховувати інші ускладнення, які зазвичай є непомітними ні в граматиці, ні в словниках, ні в мовній комунікації. Одне з цих ускладнень вражає іменники з чергуванням роду *-o / -a, -e / -a* та ін. лише в цьому класі лексичних одиниць може бути присутня певна семантична асиметрія між чоловічим і жіночим родами, незважаючи на те, що їхні закінчення мають одне і те саме коріння. В таких випадках остаточний рід іменника може отримати інші значення з екстралінгвістичної реальності, які додаються до гендерних розбіжностей. Цю невідповідність можемо спостерігати в інших парах іменників: *el doncel, la doncella; el gobernante, la gobernanta; el favorito, la favorita; el cortesano, la cortesana*. Без сумніву, сучасна іспанська мова намагається подолати такі парадокси: назви професій отримують з кожним днем все більшу рівновагу між родами, і в той же час втрачають стародавнє первинне значення: *la abogada – la esposa del abogado, la doctora – la esposa del*

doctor. Сьогодні ніхто не інтерпретує, наприклад, іменники *la fiscal*, *la jueza*, *la magistrada*, *la alcaldesa*, *la concejala* як жінку, чоловік якої виконує дані професійні обов'язки, особливо якщо ці та інші іменники жіночого роду є частиною нейтрального дискурсу мови. Але навіть зараз їхнє вживання коливається все ще між ними і тими, що визначають сексуальну розбіжність шляхом зміни узгодження: *la fiscal encargada del caso / la fiscal encargada del caso la jueza instructora / la juez instructora*. Ця остання іменників не містить в собі жодного лексичного дисбалансу з минулого. Іншими словами, іменники, подібні до іменника *la estudiante* не містять в собі сексистських забарвлень і не дискримінують за ознакою статі оскільки артикль є єдиним елементом, який маркує статеву належність адресата. Інше ускладнення, на відміну від згаданого вище, виявляються в двох типах лексичних одиниць таких як: *el alumno / la alumna* і *el periodista / la periodista*. Крім того, це питання не є формальним (або лексичним), воно є функціональним і належить особистій граматичній категорії, а саме категорії гендеру. Хоча термінологія і аргументація протягом розвитку мови зазнають певних змін, безперечним є той факт, що чергування родів в вищезазначених іменниках не є рівнозначним оскільки іменники чоловічого роду (і не лише у множині) можуть виражати не лише чоловічу стать, але й не чітке визначення статі об'єкту, про який йдеться. Без сумніву, іменники жіночої статі (включаючи множину), які зазнають будь-яких формальних змін, не можуть призначати іррелевантний характер статевої інформації, яким би при цьому б не був комунікативний контекст: вони постійно виражають, що мова йдеться про людину жіночої статі.

Таким чином, не існує безперечної чоловічої статі в іменниках, оскільки іменники чоловічого роду можуть виражати не визначений рід іменників, чого не трапляється з іменниками жіночого роду, згідно з прикладами, розглянутими вище. Дослідники зазвичай пояснюють цю розбіжність у функціонуванні двох родів поняттями маркованого і не маркованого гендеру привативної опозиції, яка ґрунтується на наявності [+] або відсутності [-] жіночого роду, що має на увазі те, що чоловічий рід або не маркований рід іменників лише означає те, що може визначати чоловік (чоловіки) і не завжди включає в себе жінок; в той час як жіночий або маркований рід тих

самих іменників означає той факт, що ми не можемо уникнути звертання до екстралінгвістичних факторів, які мають відношення до жіночого роду. На думку Х. С. Морено, взагалі не існує чоловічого роду, а є лише жіночий, і перший – це лише відсутність другого [3:168–172]. Такі пояснення дозволяють легко зрозуміти, що це не лише прості мовні відхилення у дослідженні лінгвістичного сексизму, а яскраві прояви привативної опозиції, яку містять в собі два граматичних роди іспанської мови. Таким чином, іменники, які за традицією означають професії і діяльність, які виконують виключно жінки, зазвичай демонструють сильніший опір зміні в класифікації, ніж ті, які означають професії і види діяльності, що історично належали до чоловічої сфери, і які більш легше втрачають цей сексистський розподіл. Бувають випадки коли, наприклад, такі іменники:

la azafata, la amazona, la institutriz, la pitonisa, la maruja, la modista, la peluquera, la enfermera, la cocinera та ін. краще піддаються змінам слова, ніж чергуванню родів для вираження чоловічої статі в таких професіях як:

el asistente, el auxiliar de vuelo, el jinete, el preceptor, el adivino, el estilista, el diseñador, el chef та ін.

На відміну від цього формальні зміни, які зазнають іменники, утворюють найпродуктивніше джерело для створення неологізмів, які виражають фемінізацію родів діяльності, якою б незначною не була б в них присутність жінок:

la torera, la taxista, la monje budista, la choferesa, ;a piloto de Iberia, la empleada de la grúa municipal та ін.

Очевидно, що не маркований характер чоловічого роду сприймається як здатність належати до двох родів. Але дійшовши до цього розуміння, було б доцільно з'ясувати наступне питання: чи всі іменники чоловічого роду є не маркованими (або як прийнято казати *загальними*)? Відповідь на це питання є цілком ствердною, оскільки за формою або за узгодженням або за значенням іменника відбувається чергування одного знака, різного для кожного роду. Але мають важливе відношення до двох родів такі іменники в множині як: *los padres, los reyes, los duques, los ciudadanos, los enfermos, los peatones* та ін. Але слід зазначити декілька пояснень: не всі іменники приймають це чергування родів. Два типи цих іменників не містять в

собі певних формальних відмінностей, по-перше, це так звані загальнородові іменники, оскільки вони є не визначеними по відношенню до обох статей, яким би не був їхній граматичний рід: *la persona, el personaje, el ídolo, la víctima* та інші, по-друге, (які в нашому дослідженні ми називаємо *іншородові*) оскільки мова виділяє їхній рід лише в випадках, коли цього потребують реалії. Тому, іменники *los curas, los yernos, los padrastros, los jesuitas, los ujieres* та інші є штучним вираженням не маркованого чоловічого роду, і тому, потерпають від відсутності загальнородової або універсальної належності. Інше тлумачення, на яке б хотілось звернути увагу в нашому дослідженні, часто розглядає людину по-різному відповідно за статевою належністю, керуючись сталими соціокультурними гендерними стереотипами. Ці певні стереотипи пояснюють той факт, що чоловічий рід досягає менш універсальних рівнів ніж жіночий, хоча припускає чергування граматичних родів. Дійсно, ми схилиємось до інтерпретації, наприклад, того факту, що одна група лексичних одиниць, таких як: *mecenas, estrategas, camioneros, banqueros, albañiles, fresadores, gerifaltes* має (так само як у випадку *curas, yernos*) виключно чоловічий рід, не зважаючи на те, що ці лексичні одиниці такі ж варіативні, як і інша група: *el entrevistador-la entrevistadora, el gimnasta-la gimnasta, el detective-la detective, el alguacil-la alguacil*.

Перспективи дослідження. Безперечним є той факт, що для розуміння змін, які відбуваються в лексичному складі іспанської мови, необхідно проаналізувати всі їхні компоненти. Для цього залучаються методи дескриптивного характеру з суміжних дисциплін: психометричні і соціометричні методи емпіричного дослідження. Тому, перспективи подальшого дослідження вважаємо в поглибленні методологічного аналізу нез'ясованих моментів дослідження особливостей впливу гендерного фактору на лексичний потенціал іспанської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Acosta Gómez L.* El lector y la obra. Teoría de la recepción literaria / Luis Acosta Gómez. – Madrid : Ed. Gredos, 1999. – 235 p. 2. *Iser W.* La estructura apelativa de los textos / Wolfgang Iser. – México : Bicentenario, 2004. – 118 p. 3. *Moreno Cabrera J. C.* Curso universitario de filología. – Madrid: Ed. Síntesis, 2005. – T. I: Teoría de gramática y sintaxis general. – 225 p. 4. *Unamuno de M.* Obras completas / Miguel de Unamuno – Madrid : Akal editor, Impreso GREFOL, 1999. – 459 p.